

Plac Teatralny

Dzielnice: Śródmieście

Osiedla: Śródmieście Północne

Atrybuty: Nazwy pochodzące od wyrazów pospolitych Nazwy określające

Rok utworzenia nazwy: 1840

Opis

Znajduje się tu Teatr Wielki, zresztą z wielkości samego placu również: 190x70 m.

Ciekawostki

W latach 1692-5 z fundacji Marii Kazimiery Sobieskiej wzniesiono tu Marywil wg proj. Tylmana z Gameren, w 13 rocznicę Wiktorii Wiedeńskiej. Był to duży budynek z 54 sklepami wraz z mieszkaniami, kaplicą i zajazdem, wraz z wielki dziedzińcem. Mieszkał tu również Jakub Sobieski z żoną. W 1744 panny kanoniczki przejęły budynki i w części urządziły dla siebie klasztor. W reszcie budowli kwitł handel, głównie żydowski. Pałac Pociejów, stojący obok, również został przerobiony na targowisko. W 1808 rozebrano pałac, założono tu ogród, potem plac Pociejowski; w 1825 rozebrano również Marywil i utworzono tu rozległy plac. Początkowo zwał się on Marywilski, po wybudowaniu Teatru Wielkiego zmieniono nazwę na Teatralny w 1840. W XIX w. był to główny plac miasta. W 1861-2 odbywały się tu krwawo tłumione manifestacje patriotyczne. W 1881 puszczono tędy tramwaj konny, później biegły tędy prawie wszystkie trasy linii tramwaju elektrycznego. 01.10.1905 zgromadził się pod ratuszem spory tłum, żądający uwolnienia więźniów politycznych. Część z więźniów zwolniono, tylko po to, aby ich zaraz aresztować. Demonstracja skończyła się krwawą pacyfikacją, dokonaną przez kozaków. W okresie międzywojennym odbywało się tu wiele demonstracji i manifestacji, które czasem kończyły się starciami z policją. W czasie wojny zabudowania placu zniszczono. W czasie odbudowy, zamiast postawić stare budynki z powrotem, wybudowano bloki i pseudohistoryczne kamienice. Wprawdzie po zbudowaniu Trasy WZ cały zespół architektów, wykorzystując przychylną koniunkturę, wykonał plan odtworzenia placu Teatralnego, ale władza zdecydowała, że musi to być rozstrzygnięte w drodze konkursu. Konkursy ogłaszano w latach: 1950, 1953, 1970, ale żadna z prac nie doczekała się realizacji. W 1964, w celu stworzenia odpowiedniej oprawy dla pomnika Bohaterów Warszawy Nike, trzeba było plac uporządkować. Zająć się tym miała pracownia Śródmieście pod kierownictwem Zygmunta Stępińskiego. Pracownia natrafiła na sporo przeszkód: nie dało się wykonać rysunku nawierzchni, bo przedsiębiorstwa

drogowe nie dysponowały kostką brukową i jedyne co mogły zaproponować, to to, żeby szukali sobie go sami. Sam Stępiński jechał na Śląsk, ale tam znalazł te same materiały, co w Warszawie. Za to wracając z lotniska ul. Żwirki i Wigury, architekt zobaczył piękną kostkę bazaltową, zdjętą z nawierzchni ulicy, wymienianej na asfalt. Po uzyskaniu zgody kostkę przeniesiono na plac i wybrukowano go nią. W latach 90 zaczęto przywracać stare budynki. W 1995 firma Bouygues-Challenger z Francji podpisała umowę na wieczyste użytkowanie 15000 m kw. placu i odbudowę pałacu Jabłonowskich na potrzeby Citi Banku.

Stan obecny:

Teatr Wielki. Powstał w latach 1825-33 wg planów Antonio Corazziego, budowany przy pomocy Aleksandra Kozubowskiego i Adolfa Szucha. Wzorem dla budynku był teatr Nicoliniego w Neapolu. Zajmuje 2 ha terenu i 169 m elewacji frontowej i 90m² powierzchni. Budynek oparto na lewym skrzydle, które było pozostałością po Marywilu, zabudowanym w 1818-9 przez Chrystiana Piotra Aignera, zwanym Domem Pod Kolumnami. W części centralnej, na trójkątnym frontonie umieszczono rzeźbę Pawła Malińskiego Powrót Edypa z igrzysk olimpijskich. Na górze wznosi się kwadryga, wioząca Apollina, która stanęła na szczycie dopiero po ok. 200 latach, gdyż zaborca nie chciał się zgodzić na umieszczenie jej tam. Dopiero w 2002 zaprojektowaną na nowo kwadrygę odsłonił prezydent RP, Aleksander Kwaśniewski. Kamień węgielny położono 19.11.1825, a budowę ukończono dopiero w 1833, z uwagi na brak funduszy i powstanie listopadowe. Od 1836 działał tu również Teatr Rozmaitości. Teatr był fatalnie wentylowany i często nieczynny, dopiero w 1864 usunięto kopcące lampy i zamontowano oświetlenie gazowe; niewiele to jednak pomogło. Latem teatr świecił pustkami. W 1855 przed wejściem powstała fontanna żeliwna o trzech poziomach, a po bokach ustawiono latarnie gazowe całość rozebrano pod koniec XIX w. W 1870 przebudowano teatr pod nadzorem Władysława Rittendorfa. Co jakiś czas w trakcie karnawału otwierano sale teatru na bale maskowe: kobiety bezwzględnie wchodziły w maskach, mężczyźni moli bez, ale ich również obowiązywały stroje karnawałowe. Nie wpuszczano tu sług, więc państwo musieli radzić sobie sami. Służba zostawała przed drzwiami, ale państwo nie mogli wychodzić do nich, bo musieliby znowu płacić za wejście. W 1890-1 teatr przebudowano. W 1901 w foyer opery postawiono popiersie Moniuszki dłuta Hipolita Marczewskiego. Występowali tu m.in. Battistini, Caruso, Mierzwiński, Szalapin, Kiepara. W 1939 budynek został zniszczony, a w czasie powstania hitlerowcy rozstrzeliwali w ruinach teatru ludność cywilną. Wojsko na swój koszt odbudowało teatr w ciągu 20 lat, w latach 1947-50 i później pod okiem Romualda Gutta. Nowoczesne wnętrza wykonali Tadeusz Gronowski, Barbara Pniewska i Władysław Zych. Plafon w Sali teatralnej wykonali Jan Sokołowski i Zofia Czarnocka-Kowalska. W 1950 rozpisano konkurs zamknięty na odbudowę Teatru. Pierwszą nagrodę zdobył Bohdan Pniewski wraz z Handzelewiczem i Jotkiewiczem. Budowa trwała od 1954-65. Otwarcie nastąpiło 20.11.1965, operą „Straszny dwór pod kierunkiem Zygmunta Latoszewicza. Po otwarciu, teatr należał do najnowocześniejszych na świecie. W 1985 w prawym skrzydle wybuchł wielki pożar, usuwanie szkód zajęło ładnych parę lat.

Scena liczy 2500 m², 10 m wysokości i 36 m szerokości. Mieści się tu kilka sal: Moniuszki (główną na 1841 osób), Młynarskiego (kameralną na 248 osób), Bogusławskiego i sale Redutowe, zajęte przez Muzeum Teatralne. 13.09.1831 na drugiej scenie rozpoczął działalność przeniesiony z Towarzystwa Dobroczynności Nowy Teatr Rozmaitości. Od 13.02.1836 nowa siedziba teatru znalazła miejsce od ul. Wierzbowej. Dziś mieści się tam Teatr Narodowy. W latach 1832-42 dyrektorem teatru był Rautenstrauch, który pozostawił po sobie sporo pieniędzy w kasie.

Pierwszą sztuką 24.02.1833 był "Cyrulik sewilski" Rossiniego pod dyrekcją Karola Kurpińskiego, potem wystawiano premiery "Halki" w 1858 i "Strasznego dworu" w 1865. W 1874 wystawiono tu balet "Pan Twardowski", który był potem wielokrotnie powtarzany. Z teatrem współpracowali Ignacy Paderewski i Karol Szymanowski.

Pomnik Wojciecha Bogusławskiego. Odsłonięty 27.09.1936 (lub 06.05) i jest dziełem Jana Szczepkowskiego. Wystawiono go ze składek aktorów. Uważano, że pomnik wysadzili hitlerowcy w 1944, autor chciał po wojnie go odtworzyć, ale monument odnalazł się tylko lekko uszkodzony w 1949 w szopie na podwórzu Ministerstwa Kultury i Sztuki. Jednak pomnik wreszcie przetopiono, a

cokół z materiału pochodzącego z soboru na pl. Saskim stał jeszcze do 1950. Rekonstrukcję przeprowadził sam autor przy współpracy z Maksymilianem Potrawiakim i odsłonięto go ponownie 17.01.1965. Odlew wykonała Spółdzielnia Brąz Dekoracyjny.

Pomnik Stanisława Moniuszki. Pomnik autorstwa Jana Szczepkowskiego, ustawiony tu 17.01.1965, w 20. rocznicę wyzwolenia Warszawy. W narożach cokół przedstawione jest 6 Pieśni: skrzypiec, fletu, helikonu, dud, harfy i waldhornu. Pierwotny pomysł powstał w 1930, ale zrealizowano go dopiero po powojennej odbudowie teatru. Pieniądze zebrały głównie orkiestry pułkowe, natomiast stowarzyszenia muzyczne, mimo 350 próśb, pozostały głuche. Cokół wykonano z resztek soboru na pl. Saskim, a odlew wykonała spółdzielnia Brąz Dekoracyjny.

Południk. Na parkingu przed teatrem, otoczony kratą stoi niewielki pacholek, który wyznacza położenie geograficzne Warszawy: 52°14'40 N, 21°00'42 E. Ustawiony został w 1880, kiedy to plac był centralnym punktem miasta.

Krzesło. Autorstwa Tadeusza Kantora z 1970, postawione w 2001. W 2007 wyremontowane.

~ Kamienica Dmuszewskiego. Powstała w 1821, w 1821 przebudowana na redakcję i drukarnię Kuriera Warszawskiego.

~ Marywil. W latach 1692-5 z fundacji Marii Kazimiery Sobieskiej wzniesiono tu Marywil wg proj. Tylmana z Gameren, w 13 rocznicę Wiktorii Wiedeńskiej. Był to duży budynek z 54 sklepami wraz z mieszkaniami, kaplicą i zajazdem, wraz z wielki dziedzińcem. Mieszkał tu również Jakub Sobieski z żoną. W 1744 panny kanoniczki przejęły budynki i w części urządziły dla siebie klasztor. W reszcie budowli kwitł handel, głównie żydowski. W 1766 pierwszy w Warszawie gabinet lektury założył tu Michał Grómski, posiadając spory zbiór beletrystyki zagranicznej; była to pierwsza czytelnia w mieście. Obok niego, w 1788 czytelnię dzieł niemieckich i francuskich otworzył tu Fryderyk Pfaff, ale interes szedł kiepsko. Sporą część zbioru zakupiła później Biblioteka UW. W 1818-9 przebudowano wschodnie skrzydło Marywilu wg proj. Ch. Aignera, który dobudował siedmiopiętrową wieżę z zegarem. W 1825-6 budynek rozebrano w związku z jego fatalnym stanem.

Data nadania nazwy: ok. 1840 rok
